

tra de c. 1895: «L'antropomorfisme popular pren una forma graciosa en aquèl remei per les febres: Surts al camp i et plantes a devant d'una mata d'evol (sembla o és la menta romana) i li fas aquèl 'compliment': Déu te guard, el Senyor d'Evol / aquí 't vinc a visitar: / tan aviat les febres siguin fora de mi / com de revés te vaig a llençar.¹ I fet i dit: arrencas un bon brot de la planta, i el tiras de revés; t'aixecas, perquè tot això ho has de dir agenollat, i te'n vas sense girar-te a mirar endarrera».

Évol és l'antiquíssim poble de l'Alt Conflent, entre Oleta i el seu castell, els senyors del qual foren tan poderosos i afamats a l'Edat Mitjana, i aquest acte quasi màgic, que evoca curiosament les pràctiques de màgia curadora descrites pel metge bordelès Marcellus Empíricus (S. v) i alludides en els Ploms sorotàptics d'Arles (*EntreDL* II, p. 179), ens recorda que la tradició empordanesa centrava les bruixes o magues a Llers; i ens fa comprendre per què el Masover té por que l'Hereu hagi sentit la fórmula que indirectament²⁰ l'invita a treure-se'l de davant així que no l'hagi de menester, i empaïta l'Espigolaire a cops d'escombra.

El que ara he d'afegir és que els évols són conegutíssims del poble muntanyenc tot al llarg dels Pirineus, que jo mateix n'hi he sentit a contar cures, i que tinc nota de la pronúncia *ébul* o *ébuls* a Freixenet de Camprodon, Llanars, Vilallonga, Pardines, Toses, La Pobla de Lillet, Queixans, Das, Riu del Pendís, Tolóriu (1935), i fluctuant entre això i *ébols* en els pobles ja xipelles d'Adraén i Arcavell, entre el Cadí i Andorra (1936), *ébols* a la Vall Ferrera (Tor, Àreu, 1932-3, «mata pudenta»). Però també a les serres del Migjorn és una mata coneguda, que vaig sentir anomenar *ébol* a Culla (1961) al peu del Penyalgosa; *sabuc ébols* val. (Cavanilles, *Obs.* II, 328); *ébul*, *CostManc.* I, s. v.²⁵ Sigui per la posició inicial de la È breu, o per influència de parlar mossàrabs o precatalans, hi ha rastres directes i indirectes de diftongació: a Vallfogona de Riucorb coneixen les formes *ibols* i *ébols* (Corbella, *Bull. de l'Assoc. d'Exc. Científiques* XII, 133).⁴⁰

Ja el vellíssim botànic andalusí (malagueny), Aben-Aldjazzar (S. XI), l'anomenava *yébulos*.² Ara bé aquesta y s'ha consonantitzat en ġ en diversos punts. A les Anoves, en el Segre mitjà, l'anomenaven *žébos*, i explicaven que s'hi crien uns insectes anomenats *puđens*⁴⁵ (cf. la propietat subratllada a Àreu); a Taüll (Vall de Boi) *čiyulos* (1962, és parlar apitxat); i a les muntanyes valencianes de la Valldigna degué haver-hi també una forma mossàrab així, car a Barx hi ha els vessants de muntanya anomenats *Giulars* i *Giularets*, ben apropiats per criar tal vegetació. De fet a totes les valls de l'Alta Ribagorça i Vall d'Àneu hi ha els NLL *Aulet* (EBUL-ETUM), *Aulàs* (<-ars), *Aulús*, *Auló* (EBULO-NO-semi-cèltic). Sembla també d'herència mossàrab a Mallorca: «podia com un manat d'*ivols*», Tomàs Aguiló⁵⁵ [*Poesia*, 163], car no crec que pugui entendre's com a forma contaminada pel nom de planta IVA.

Quant a l'arag., a l'Alt Sobrarbe, a Cortillas hi ha un «monte» *Serra-d'Iblo*, i més enllà reprèn la forma amb la y-consonantitzada, com a nom de la mata viva: que

jo mateix vaig identificar a Canfranc i a Arguisal, anomenada *čábos*, i a Aragüés (entre Echo i Borau) *čábálos* (1966).³ Altrament la diftongació continua en els vessants gascons: *ğéys* a la Vall d'Aran (< *ğéu(l)s*), i el collectiu en -ETUM el documento a la Vall d'Ossau en el nom de «Bertrand de *Geulet* de Yseste» (poble de la Vall d'Ossau)⁴ en un doc. de 1472, del Cart. d'Ossau (p. 161). Més dades gascones i aragoneses i en Rohlfs, *Le Gc.*, § 275.

¹⁰ Com fos que aquest nom de planta vagi ser oblidat en el DOrt. Ed. Fontserè (c. 1925) l'afegí en el marge del seu exemplar, però amb ortografia defectuosa *ébul*, i així ho va posar en conseqüència el DFa. en la primera edició, grafia que Fabra féu reemplaçar, a indicació meua, per la correcta *évol* en la segona ed.

DERIV.: *Evolera*. *Evolat*, i veg. supra altres formes del collectiu.

¹ Podem imaginar que els versos, mal recordats per l'àvia, diguessin cosa així: «com les febres siguin fora (o bon punt les febres a fora) / de revés t'he de llençar». — ² El manuscrit escriu les consonants *y'bwls* i posa vocal o al final, però és clar que no entenia que es pronunciés *yébúlso*, com escriu Simonet (*Glos. Moz.*, p. 611) sinó *yébulos*. — ³ Evidentment de *ğábalos*, amb el desplaçament d'accent típic dels proparoxítons aragonesos. És sabut que la diftongació de È en gran part de l'Alt Aragó és del tipus *ja* i no pas *je*. M'ensenyaren la flor, semblant a la del saüquer, però anunciant-me que després s'ennegreix. — ⁴ És sabut que la resposta cèltica del ll. EBŪLS va ser ODEKOS/ÉDOKOS, del qual prové el cast. YEZGO (DCEC) i altres formes romàniques. Sospito que en el nom d'aquest poble d'Yseste s'amaga un collectiu celto-aquitànic EDOCESTA, amb el sufix -EST- que vaig exemplificar tan copiosament en el meu treball *Du Nouveau sur la Toponymie Occitane*, BzNFg. IX. De la correspondència germànica del nom cèltic i llatí ve l'al. *attich*, b-al. *aduk*, que Holthausen testifica en les glosses de Trèveris o un altre dels monuments menors del baix-alemany antic.

Evolució, evolucionar, evolucionisme, evolutiu, evolvant, V. volta Evònim, V. nom Evori, V. vorir

Evulsió, evulsiu, V. esvellegar

Exabrupte, V. rompre Exacció, V. exigir Exacerbació, exacerbbar, V. acerb Exacte, exactitud, exactor, V. exigir

⁵⁰ EXAGERAR, pres del ll. *exaggērāre* 'terraplenar', 'omplir, curullar, reblir', 'amplificar', 'engruixir', derivat d'*agger, aggēris* 'terraplè'. □ 1.^a doc.: DTo. 1647: «extollo, laudo, exaggero, augeo».

DERIV.: *Exageració* [Lacav., 1695]. *Exagerador* [id.]. *Exageratiu* [id.].

Exalçament, exalçar, exaltació, exaltar, exaltat, V. alt Examen, V. eixam Examen(t), V. eix Examinació, examinand, examinar, V. eixam Exànime, V. ànima Exantema, exatemàtic, V. antologia Exar-